

La tradició oral al terme de Tivissa (a partir de l'edició del document escrit i sonor *Tivissa. Cançons i tonades de la tradició oral*)¹

La recerca a Tivissa (Ribera d'Ebre) de la música popular transmesa per l'oralitat és l'objectiu d'aquesta comunicació i, molt concretament, la que dugueren a terme dos músics eminents: el mestre Joan Tomàs i Parés i, especialment, el seu deixeble Josep Crivillé i Bargalló.

En primer lloc, ens hauríem de preguntar: què entenem per tradició oral? Quin paper hi té la memòria? Perquè, en definitiva, parlem de memòria oral. La memòria és la capacitat de recordar els coneixements i les sensacions, les percepcions i les emocions. La memòria és una facultat de l'organisme que permet recuperar informació prèviament emmagatzemada a partir de les dades de l'experiència. Diuen que la memòria és selectiva i que al llarg de la vida només recordem les coses bones o allò que volem recordar. Hi ha la memòria numèrica, la verbal, la literària, la visual, l'auditiva, la musical, l'espacial (d'espai)... També es pot dir que la memòria té un cert component genètic i que, com més es practica o s'exerceix, més memòria es té. D'altra banda, la memòria està molt vinculada a les emocions, com ja he dit abans. Entre altres coses, recordem allò que ens ha agradat, allò al qual vinculem una emoció, per més petita que sigui. Entrem en el terreny dels instants i, fins i tot, en el de la banalitat. Qualsevol instant es converteix en transcendent a través de la memòria.

Hi ha una memòria que es transmet no només pels escrits, per les imatges, per les pedres, sinó també per l'oralitat, pel boca-orella, per la dimensió més íntima dels sabers de base. Una formuleta de joc o de comptar pot travessar diferents ge-

1. Sèrie 1, vol. III, col·lecció discogràfica de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 2007.

neracions d'una mateixa família. La humanitat ha transmès el seu saber a través de la memòria. Si més no, els sabers de base, allò que permet la perdurabilitat de l'espècie, aquell saber acumulatiu que ens fa distingir entre allò que és bo i el que és contrari (nociu) a la naturalesa humana.

Fer una enquesta etnomusicològica és gratar a la memòria musical dels informants. És saber quin consum musical feien o fan en la seva vida quotidiana, i fins a quin punt aquest consum afecta les seves emocions i coneixements, i perquè és d'una manera i no d'una altra. També ha estat una manera de recuperar l'ànima del poble (el *Volksgeist* i el *Volkslied* de Herder): la parla, les melodies, les llegendes, les danses, la manera com s'ha entès la música instrumental, la literatura popular, és a dir, l'univers simbòlic d'una comunitat determinada, la qual pot anar des del nucli familiar, el poble i la ciutat fins a la nació. Retornar als orígens, a les fonts, ha estat l'objectiu del Romanticisme. Fins i tot com a mètode d'investigació.

Explorar la tradició oral d'un poble com Tivissa és fer aflorar un patrimoni intangible de repertori musical de manera que s'observi, es valori i s'estudii perquè finalment retorni a la comunitat d'on ha sortit. Aquest serà, en definitiva, l'objectiu de l'edició del CD *Tivissa. Cançons i tonades de la tradició oral*. D'aquest aspecte, però, en parlaré més endavant, ja que és el resultat final de tot un procés. Primer vull parlar dels antecedents, de la feina feta per Joan Tomàs i Josep Crivillé. Els dos recercadors de música tradicional treballen fent servir diferents sistemes d'obtenció de documents. Un, el mestre Tomàs, fa servir el llapis i el paper pautat per a traslladar-hi les melodies que li canten els informants. Les apunta al dictat, tot i que en altres ocasions s'havia ajudat d'un fonògraf (els principis de la tècnica del so enregistrat).² L'altre, Josep Crivillé, vint anys després, ja fa servir el magnetòfon d'una manera habitual per a enregistrar, tot i que encara no és l'època del casset; això vol dir que haurà d'anar carregat d'un aparell força voluminós, els anomenats «magnetòfons analògics de cinta oberta». A partir d'aquests enregistraments farà les transcripcions.

1. EL MESTRE JOAN TOMÀS I PARÉS

L'any 1951, el mestre Joan Tomàs, durant els dies 7 i 8 del mes de setembre, fa una aplega de vint-i-tres cançons populars a la població de Tivissa (Ribera d'Ebre). No sabem si aquesta recerca la va fer a títol personal o com a projecte de l'Instituto Español de Musicología del Consejo Superior de Investigaciones Científicas

2. A algunes de les missions de recerca que el mestre Joan Tomàs dugué a terme per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, va fer servir el fonògraf; d'aquesta manera podia escoltar diferents vegades el document musical i transcriure'l amb més exactitud.

(CSIC), on ell aleshores treballava.³ De fet, els materials o fitxes manuscrites de recerca jo els he trobat a l'Arxiu Joan Tomàs,⁴ que està dipositat a l'actual Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. De tota manera, quan parli del projecte de Josep Crivillé oferiré una informació més ampliada de la procedència d'aquests documents del mestre Tomàs. Quins informants entrevista i quins materials de cançó popular n'obté? Ell era un investigador avesat a fer treball de camp a la recerca de documents orals de la cançó popular.⁵

1.1. *El repertori recollit*

A la carpeta de Tivissa del seu arxiu hi ha un quadernet de música de la Casa Beethoven de Barcelona,⁶ amb vint-i-tres transcripcions manuscrites de cançons populars i un grup de fulls manuscrits (de 22 × 16 cm) amb vint-i-tres melodies de música popular o tradicional. En el quadern i en els fulls solts hi ha les següents cançons amb els informants que les van cantar:

3. Joan Tomàs i Parés (1896-1967), musicòleg, compositor, director de cor, educador... Va col·laborar entre els anys 1922 i 1936 en les missions de recerca de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. A partir dels anys quaranta va ser incorporat per mossèn Higiní Anglès a l'equip de l'Institut Espanyol de Musicologia del CSIC, des d'on van endegar i coordinar un bon nombre de treballs de recerca de cançons populars arreu de la península Ibèrica (vegeu Jordi TOMÀS I GUILERA, *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, p. 184-185, col·l. «Biblioteca de Cultura Popular Valeri Serra i Boldú», núm. XIX).

4. Registre d'arxiu: 1.6.34.5.

5. Havia treballat per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC), a part de sentir una passió pel coneixement i la divulgació de la cançó popular. Fins aquest moment, el 1951, només per a l'OCPC havia visitat 275 localitats de l'àmbit de la llengua catalana on va fer recerca de cançons (Jordi TOMÀS I GUILERA, *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular*, 2008, p. 287-301). També havia recollit per al CSIC, entre el 1945 i el 1947, 300 melodies a la província de Conca, 262 a Lleó i un nombre semblant a Sòria (Jordi TOMÀS I GUILERA, *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular*, 2008, p. 184).

6. El mestre Tomàs sempre duia a sobre, a la solapa o a la butxaca de la camisa, un quadernet d'aquestes característiques per tal d'anotar-hi qualsevol informació musical que li arribés de l'exterior: un informador cantaire, un toc de campanes, alguna tonada de captaire, un crit d'ofici ambulat, un toc de gralles o de flabiol, etc. Són uns quadernets apaisats d'uns 15,5 × 10 cm amb fulls de paper pautat per una cara, editats per la mateixa casa de música de la Rambla de les Flors de Barcelona.

Quadernet			Fulls solts		
Cançó	Informant	Observacions	Cançó	Informant	Observacions
1. <i>Cavallers per fuera</i>	Montserrat Llagostera	Esposa del Ramon Jardí. Barcelona, Cançó apresada de la seva tia, Dominga Llagostera	1. <i>Cavallers per fuera</i>	Montserrat Llagostera de Jardí, filla de Barcelona	Cantava aquesta cançó Dominga Llagostera, que l'any 1895 tenia 70 anys. Deia que era de la guerra dels francesos. Era tia de la cantora.
2. <i>Cançó de batre</i> , «Niño si vivir deseas»	Domingo Anguera Micola	Pagès, de 64 anys. Cançons d'aquí	2. <i>Cançó de batre</i> , «Niño si vivir deseas»	Domingo Anguera Micola	De 64 anys, de Tivissa
3. <i>Segadora</i> , «Ya bajan los segadores»	Jaume Vidal	Pagès, de 68 anys, fill de Tivissa	3. <i>Segadora</i> , «Ya bajan los segadores»	Domingo Anguera Micola	De 68 anys, de Tivissa
4. <i>Segadora</i> , «En el tiempo de la siega»	Josep M. Perelló	Pagès, de 31 anys, de Tivissa	4. <i>Segadora</i> , «En el tiempo de la siega»	Josep M. Perelló	De 31 anys, de Tivissa
5. <i>Llauradora</i> , «Yo tenía, yo tenía»	Josep M. Perelló Margalef	Pagès, de 31 anys, de Tivissa	—	—	—
6. <i>Jota ribereña</i> , «Hay sentit cantà a Perot»	Pere Perelló Caballé (a) Callao	Pagès, de 35 anys, de Tivissa	6. <i>Jota ribereña</i> , «Hay sentit cantà a Perot»	Pere Perelló Caballé (a) Callao	De 35 anys, de Tivissa
7. <i>Goigs del Roser</i> , «Vostres goigs amb gran plaer»			7. <i>Goigs del Roser</i> , «Vostres goigs amb gran plaer»	Canta D. Ramon Jardí	De 70 anys, catedràtic de Tivissa (viu a Barcelona)
8. <i>Gozos de San Blas</i> , «Pues ya blas en trono hermoso»			8. <i>Gozos de San Blas</i> , «Pues ya Blas en trono hermoso»		
9. «Que ditxosa n'és la samaritana»	Montserrat Llagostera		9. <i>La samaritana</i> , «Que ditxosa n'és la samaritana»	Canta Montserrat Llagostera	

Quadernet			Fulls solts		
Cançó	Informant	Observacions	Cançó	Informant	Observacions
10. «Treu el cap a la finestra»			10. <i>El rei Herodes</i> , «Treu el cap a la finestra»	Montserrat Llagostera	
11. «Tinc una nina a l'aigua»			11. <i>La porqueirola</i> , «Tinc una nina a l'aigua»	Montserrat Llagostera	
12. <i>Batre</i> , «Caballo moro»	Antoni Brull Rovira		—	—	—
13. <i>Segar</i> , «Quiero que tengas mis amores»	Antoni Brull Rovira		—	—	—
14. <i>Llaurar</i> , «La naranja nació verde»	Antoni Brull Rovira?		—	—	—
15. «Jo me'n vaig a collir flors»	Teresa Pellicer Màdico	De 62 anys, de Tivissa. «Cançons apreses de la mare, cantava treballant (esclofollant)»	15. <i>La mort de la núvia</i> , «Jo me'n vaig a collir flors»	Teresa Pellicer Màdico	De 62 anys, de Tivissa
16. «Dormiu, dormiu lo meu fill»	Teresa Pellicer Màdico?		16. <i>Cançó de bressol</i> , «Dormiu, dormiu lo meu fill»	Teresa Pellicer Màdico	De 62 anys, de Tivissa
17. «Lo matí de Sant Joan»	Teresa Pellicer Màdico?		17. <i>Romanç de «La cristiana captiva» o «Els dos germans»</i> , «Lo matí de sant Joan»	«Canta Teresa Pellicer Màdico»	De 62 anys, de Tivissa
18. <i>De petitets</i>			18. <i>De petitets</i> , «De petitets»	Montserrat Llagostera	

Quadernet			Fulls solts		
Cançó	Informant	Observacions	Cançó	Informant	Observacions
19. <i>Missa popular</i> , «Et in terra»	Domingo Ripoll Pellicer	De 40 anys, pagès i electricista	19. <i>Missa popular (simple)</i> , «Et in terra»		
20. <i>Credo (missa popular)</i> , «Patrem omnipotentem»	Domingo Ripoll Pellicer		20. <i>Credo, (missa popular)</i> , «Patrem omnipotentem»		
21. <i>Kirie, missa solemne</i> , «Kirie eleison»	Domingo Ripoll Pellicer		21. <i>Kirie, missa popular (solemne)</i> , «Kirie eleison»	Domingo Ripoll Pellicer	40 anys, de Tivissa
22. <i>Credo, «Patrem omnipotentem»</i>	Domingo Ripoll Pellicer		22. <i>Credo, missa popular (solemne)</i> , «Patrem omnipotentem»	Domingo Ripoll Pellicer	40 anys, de Tivissa
23. <i>Parts variables d'una missa popular, Dominica XVI post Pentecostès</i> (el Masroig, Tarragona), «Miserere mihi Domine»			23. <i>Parts variables d'una missa popular, Dominica XVII post Pentecostès</i> (el Masroig), «Justus es Domine»		Mateixa entonació per a alleluia, ofertori, comunió

2. JOSEP CRIVILLÉ I BARGALLÓ

Josep Crivillé i Bargalló (1947-2012) havia estat deixeble del mestre Tomàs, primer com a cantaire de la secció infantil de l'Orfeó Català (d'ell rebé un primer mestratge musical), i, en segon lloc, a través del CSIC (Instituto Español de Musicología). Crivillé, a la seva primera joventut, treballà al costat de Joan Tomàs, del qual rebé una influència decisiva: el determini de dedicar-se també a la recerca i l'estudi de la cançó popular. El va ensinistrar, si més no, en el treball de camp: «L'altre contacte encomanadís d'ell va ser en la meva segona època d'estudis, a través de les converses sobre els treballs de camp, els materials folklòrics, etc. Amb

aquella veritable humilitat que feia que t'expliqués les seves activitats amb tots els pros i contres, em va fer interessar en l'estudi i la recerca del folklore musical».⁷

Josep Crivillé va a Tivissa per primera vegada l'any 1971 —vint anys després del mestre Tomàs—, i hi torna a anar en diferents ocasions fins a l'any 1974, per tal de fer el treball de camp sobre la música de tradició oral, a partir del qual escriurà la seva tesina per a obtenir la *métrisse* o llicenciatura de la Universitat de la Sorbona de París.⁸ És el seu conegut treball que porta per títol *Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa*. No sabem si d'antuvi Crivillé coneixia la recerca que havia fet el mestre Tomàs. Ell, de tota manera, ja pensava que en aquesta part de Catalunya —les comarques tarragonines, la Catalunya «Nova»— encara hi podria trobar materials de primera mà força valuosos per la seva autenticitat i antiguitat.

Mirem com justifica el seu treball i els objectius musicals que es va proposar:⁹

Aquest estudi etnomusicològic sobre el poble de Tivissa té com a finalitat:

1. Elaborar un corpus de cants populars de tradició oral, d'informacions musicals, de documentació organològica, etc., a partir dels materials recollits sobre el territori escollit.

2. Posar en evidència, a partir de l'anàlisi d'aquests documents, les característiques essencials d'aquests cants per a trobar-hi, si s'escau, els trets principals d'un llenguatge musical.

He escollit aquest tema perquè el coneixement del fet musical de les comarques de Tarragona m'ha interessat des de fa temps. L'àmbit de les músiques funcionals vinculades a les activitats tècniques o de treball ha estat el punt (l'aspecte) de tota la recerca que més m'ha mantingut en l'esperança de trobar, per una banda, una fórmula de llenguatge musical propi i dissimulat (amagat) sota les formes primitives d'aquests cants, i d'altra banda saber si en aquests materials musicals s'hi poden determinar influències *a priori* de cultures antigues, del món Islàmic i Oriental, per exemple.

Amb aquesta finalitat, jo he efectuat dues missions de recerca al poble de Tivissa (el 1971 i el 1973) i, a fi de completar tots els aspectes de l'enquesta etnomusicològica, he utilitzat unes fitxes d'enquesta inspirades en part en les que estan en vigor en el Département d'Ethnomusicologie del Musée des Arts et Traditions Populaires de París, elaborades per Claudie Marcel-Dubois i Maguy Pichonet Andral.

Després d'haver classificat tots els documents segons les directrius donades a l'«Essai de classification systématique» (*Papier* núm. 6 de l'Équipe de Recherche Ethnomusicologique, sota la direcció de Claudie Marcel-Dubois), jo

7. Josep CRIVILLÉ I BARGALLÓ, «Prolegomen», a Jordi TOMÀS I GUILERA, *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular*, 2008, p. 7. Vegeu també la p. 187 de la mateixa obra.

8. Josep Crivillé va obtenir una beca del Ministeri de Cultura per a estudiar a París etnomusicologia sota el mestratge de Claudie Marcel Dubois.

9. Josep CRIVILLÉ I BARGALLÓ, «Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa», *Anuario Musical* (Barcelona, 1980), vol. XXXIII-XXXV, p. 1-2.

m'he dedicat a fer la transcripció musical tenint en compte els següents criteris: *a)* selecció dels millors documents des del punt de mira de la seva execució i del seu contingut musical; *b)* la seva representativitat i importància en relació amb el factor etnològic; *c)* transcripció integral i exhaustiva de tots els cants destinats a activitats tècniques (treball), car com ja he indicat, m'ha semblat indubtable l'interès d'aquests cants per a una recerca sobre el llenguatge musical; *d)* els criteris de transcripció aplicats en el present treball han estat extrets de les «Recommandations de la Commission d'Experts réunie par les Archives Internationales de Musique Populaire sous les auspices de l'UNESCO a Genève en 1949 et à Paris en 1950».

Jo he dividit aquest treball en quatre parts:

1. Aspectes geogràfics, històrics, lingüístics, etimològics, socials, demogràfics de Tivissa amb les seves festes i cerimònies populars.
2. Corpus dels materials de base recollits i les seves fonts. Missions realitzades.
3. (Anàlisi) El fet etnomusicològic tivissà (música i societat vilatana).
4. Constants i transformacions en els cants i en la ideologia musical. Síntesi del treball a la manera de conclusió. Exemples i transcripcions.

Josep Crivillé fa en el seu treball una referència lingüística, a partir de l'observació etnogràfica. Diu:

La població tivissana és bilingüe en la seva totalitat. D'una part, i després d'un llarg període, l'escolarització a Espanya ha estat feta obligatòriament en la llengua espanyola o castellana. D'altra banda, Tivissa, des del punt de vista eclesiàstic, pertany al bisbat de Tortosa i aquest bisbat escull gaire bé sempre com a rector del poble capellans valencians: d'aquesta manera ell parla espanyol amb els seus parroquians.

Hi ha, doncs, una doble influència molt remarcable de l'idioma espanyol en l'aspecte lingüístic del poble; d'una banda, l'escolarització, que afecta a tota la població infantil, de l'altra, el desenvolupament de la vida religiosa que afecta tota la població en general. Però el català ha estat sempre parlat en el si de la família.

El repertori musical tindrà també una dualitat lingüística. Hi ha certs gèneres que sempre són cantats en català i sembla que aquest idioma els és exclusiu; altres tonades són interpretades indistintament en català i en castellà, però no són massa nombroses. En tot cas, es pot parlar també d'un bilingüisme en el repertori musical o d'un ús quasi exclusivament en català, però no hi ha en el poble cap gènere de música tradicional interpretat únicament en castellà.¹⁰

10. Josep CRIVILLÉ I BARGALLÓ, «Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa», p. 9.

2.1. *Fonts del material de base*¹¹

Fem referència directa a les paraules de Josep Crivillé, que es publiquen en la seva tesina de la Sorbona:

Al començament del mes de maig de 1971 jo vaig passar tres dies a Tivissa. Amb motiu d'aquesta breu estada jo vaig conèixer un poble el qual em va fer néixer l'interès de voler-lo conèixer amb més profunditat en altres ocasions, car el conjunt de les comarques tarragonines presenta un interès evident per a qualsevol recerca etnomusicològica.¹²

Jo he d'agrair aquí la intervenció i l'ajut del Sr. Alcalde de Tivissa, Domingo Jardí Pagès, el qual m'ha ofert la seva col·laboració desinteressada durant les dues missions efectuades al poble.

Durant la primera visita jo vaig poder recollir 54 documents.

La segona font de documentació de Tivissa, jo la vaig trobar en una petita col·lecció (de només 23 documents) que Joan Tomàs, folklorista i músic català, havia reunit el 1951, la transcripció dels quals l'havia fet a mà. Efectivament, Joan Tomàs havia sojornat dos dies a Tivissa, el 7 i 8 de setembre de 1951, i allí havia enquestat persones que jo vaig retrobar novament el 1971 i el 1973.

El professor Miquel Querol Gavaldà, director de l'Institut de Musicologia de Barcelona del CSIC, coneixedor de la meua intenció de fer una memòria sobre aquest poble, em va oferir la possibilitat d'estudiar aquests documents que estaven conservats a la biblioteca de l'Institut de Musicologia ja anomenat, com a col·lecció particular donada pel mestre Joan Tomàs.

Aquesta segona font m'oferí la possibilitat de fer una anàlisi més aprofundida en l'àmbit de les constants i les transformacions¹³ dels cants ètnics de Tivissa. A la vegada, la notació de J. Tomàs està feta a la manera tradicional del solfeig savi, sense aplicar-hi cap principi de transcripció etnomusicològica. En el meu treball aquests documents són assenyalats amb la següent numeració: N.51.00.01 fins a N.51.00.23.

Finalment, quan jo vaig tenir la convicció i la seguretat de fer la meua memòria sobre el fet etnomusicològic de Tivissa, jo vaig retornar a aquesta població. Aquesta vegada amb la idea d'assolir una àmplia missió en tots els àmbits de l'enquesta etnomusicològica.

Al llarg d'aquesta missió, a l'abril de 1973, jo vaig interrogar (enquestar) 21 persones, de les quals vaig recollir 286 fonogrames¹⁴ i 4 anotacions a mà sobre diverses matèries. Vaig fer enregistrament en situació directa, durant el treball

11. Josep CRIVILLÉ I BARGALLÓ, «Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa», p. 15 i següents.

12. Més endavant, quan ja estarà en marxa el projecte de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, que el mateix Crivillé endegarà al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, les primeres comarques que formaran part de l'objectiu d'estudi d'aquesta institució seran el Priorat i la Terra Alta, i també seran becats molts treballs d'investigació sobre aquestes comarques tarragonines.

13. Terminologia vinculada al seminari de Claudie Marcel-Dubois a l'École des Hautes Études Scientifiques de Paris, l'any 1972-1973.

14. *Fonograma* es refereix a documents fonogràfics, recollits amb el magnetòfon.

de llaurar, durant la missa i durant la processó del Dijous i del Divendres Sants, etc. Els informants de més edat foren visitats personalment a les seves cases, ja que el seu testimoni sempre és estimable en una enquesta d'aquest tipus.

Havent fet el nostre propòsit, es trobarà tot seguit el corpus dels cants i músiques ètniques de Tivissa. L'inventari dels materials d'estudi s'ha fet seguint l'esquema que està en vigor a la Phonothèque du Musée National des Arts et Traditions Populaires de París.

2.2. *Inventari dels materials recollits en tres missions etnomusicològiques efectuades*¹⁵

Josep Crivillé presenta la següent classificació del material obtingut:

Comunicació: *a)* vocal: 5 documents; *b)* instrumental: 6 documents.

Treball: *a)* *cants de llaurar*: 7 documents; *b)* *cants de segar*: 11 documents; *cants de batre*: 21; *c)* *cants per a altres treballs en el camp i domèstics*: 10.

Ritual

Ritual familiar: *a)* *naixement-baptisme*: 2 documents; *b)* *òbit*: 3 documents.

Ritual cíclic o curs de l'any:

— De tradició no cristiana: *a)* *primer de maig* (festa de l'arbre): 3 documents; *b)* *setmana de Carnaval*: 7 documents; *c)* *Sant Joan* (o solstici d'estiu): 2 documents.

— De tradició cristiana: *a)* *Nadal*: 21 documents; *b)* *Setmana Santa i tenebres*: 8 documents; *c)* *caramelles de Pasqua* (o capta de Pasqua): 12 documents.

Institucions

Socials: *a)* fires i mercats: 3 documents.

Religioses: *a)* *peregrinatges o romeries* (Sant Blai): 1 document; *b)* *assemblea de fidels*: 7 documents; *devocions locals* (goigs): 14 documents.

Polítiques: *a)* *cants vinculats a la guerra i al servei militar*: 13 documents; *c)* *himnes*: 1 document.

Jocs

1. Jocs d'infants: 10 documents

2. Saltar a corda: 2 documents.

3. Comptar: 6 documents.

15. Josep CRIVILLÉ I BARGALLÓ, «Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa», p. 16-24.

Cançons

1. Bressol: 20 documents.
2. Formuletes: 4 documents.
3. Infantils: 3 documents.
4. Enumeració: 8 documents.
5. Per a aprendre a comptar: 2 documents.
6. Improvisacions: 13 documents.
7. Romanços o cançons llargues liriconarratives: 8 documents.

Execucions instrumentals

1. Melodies instrumentals: *aeròfons*: acordió: 17 documents; trompeta i acordió: 1 document; trompeta sola: 2 documents.
2. Informacions de tipus organològic: *idiòfons*: 2 documents; *membranòfons*: 8 documents; *diversos*: 3 documents.

Josep Crivillé, en el seu treball, fa un recull de 285 documents. Hi ajunta també les peces musicals aplegades pel mestre Joan Tomàs el 1951. Si descomptem aquests 23 documents, obtenim un total de 262 fonogrames. De tota manera, analitza totes les melodies i totes les informacions orals sobre el fet musical al poble de Tivissa.

En la seva anàlisi aplica el punt de vista anomenat «els fenòmens de constants i transformacions en el repertori tradicional Tivissà». És un punt de vista o d'anàlisi après directament de l'escola de París. Es tracta d'observar com s'ha mantingut una melodia i, a la vegada, com s'ha transformat o, dit d'una altra manera, observar els canvis interpretatius que el temps hi ha afegit. Això, per exemple, ho pot observar comparant cançons recollides pel mestre Tomàs el 1951, i les mateixes cançons o tonades que tornen a cantar al cap de vint anys els mateixos o altres intèrprets. Què ha variat? I per què? El fenomen *temporal*, i el de *desplaçament* (per exemple, els goigs del Roser, els transcrits per Joan Tomàs i els enregistrats per Josep Crivillé a persones que han emigrat, per exemple, a Barcelona, i tornen al poble en període de vacances).

També observa el fenomen de transformació d'una melodia a partir del seu intèrpret o informant. Per exemple, enregistra un informant en el moment que llaura el camp, i després ho torna a fer a casa seva amb el mateix cant de treball. No és ben bé el mateix. El treball físic, per si mateix, marca un ritme que variarà en el moment que no té l'arada a les mans i ha de conduir el matxo.

Treball analític i meticulós que fa el professor Josep Crivillé, a partir del qual, i un cop ja forma part de l'equip docent del Conservatori Superior Municipal de Música de Barcelona, ensinistrarà un gran nombre de deixebles d'etnomusicologia que es voldran formar en l'estudi d'aquesta parcel·la del nostre patrimoni musical i cultural.

3. L'EDICIÓ DEL CD TIVISSA. CANTS I TONADES DE LA TRADICIÓ ORAL

La col·lecció discogràfica de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana (FMTC) té com a finalitat difondre els diferents materials sonors que formen part del seu fons, aplegats en treballs de camp i de recerca documental. Està dividida en cinc grans sèries: 1. documents testimonials - recerca directa; 2. temes monogràfics; 3. festes tradicionals; 4. documents recuperats, i 5. mostres de música tradicional. L'edició dels materials de Tivissa recollits per Josep Crivillé es va fer dins la sèrie 1 d'aquesta col·lecció perquè ja s'hi havien editat altres volums dedicats a comarques (Osona i Bages) i també un volum representatiu dels treballs de camp que s'havien fet a divuit comarques de Catalunya, com a primera acció important a l'inici de les activitats de la FMTC. Volíem que també hi fos present la recerca feta a localitats determinades, i el cas de Tivissa responia del tot als objectius que ens havíem proposat. Eren, a més, els materials sonors de recerca de camp més antics dipositats a la FMTC (1971-1974).

D'altra banda, Josep Crivillé, abans de fer arribar aquests documents a la Fonoteca, havia intentat editar-los a títol personal i a través de l'Associació de Recerca Etnomusicològica, però no havia aconseguit el suport econòmic necessari per a conduir a bon port aquest projecte. Per tant, un cop iniciada i consolidada la col·lecció discogràfica de la FMTC, vàrem creure que era el marc ideal per a publicar els documents d'un treball que en el seu moment va aportar un nou punt de vista metodològic en l'àmbit de la recerca etnomusicològica de la península Ibèrica.

De la seva tesina, *Ethnomusicologie d'un village catalan: Tivissa*, se'n va fer —amb l'ajut directe del mateix Josep Crivillé— una preparació del contingut per a l'edició, i així va sortir el tercer volum de la primera sèrie. Això era l'any 2006, i a la tardor del 2007 es presentava amb tots els honors aquesta edició al poble de Tivissa. També s'ha de dir que al llibre que acompanya l'edició sonora, Josep Crivillé va voler que hi figurés un acurat estudi lingüístic fet per Josep Moran i Ocerinjauregui a partir dels materials sonors que formaven part del seu contingut.¹⁶

La presentació del volum discogràfic a Tivissa el 17 de novembre de 2007 fou tot un esdeveniment. L'auditori de la Casa de Cultura, ple de gom a gom, va ser testimoni de l'emoció que es va viure en sentir les veus enregistrades d'avantpassats i familiars de persones allí presents. Era el fet de retornar un patrimoni oral que sentien com a propi, i aquest és, en definitiva, l'objectiu de les edicions sonores de la FMTC. Amb el temps, aquests documents sonors guanyen en valor i formen part del patrimoni d'una comunitat i també d'un país. La història no està feta

16. A Josep Moran l'unia una vella amistat amb Josep Crivillé des de la seva joventut, i aquest sempre va voler que ell fes els comentaris lingüístics de les edicions discogràfiques amb un contingut eminentment cançonístic. El doctor Josep Moran ha estat professor de la Universitat de Barcelona i és membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

només de documents escrits, pictòrics o arquitectònics, sinó també de la vida concreta de les persones i del seu testimoni oral més íntim. A través d'ell hi veiem valors, maneres de ser, creences i el batec d'esdeveniments que, d'una manera o altra, afecten l'esdevenir social.

RAMON VILAR I HERMS
Musicòleg

EL COMENTARI LINGÜÍSTIC DEL VOLUM DISCOGRÀFIC DEDICAT A TIVISSA

Vaig conèixer Josep Crivillé i Bargalló quan ambdós, que no teníem encara vint anys, freqüentàvem la biblioteca del Palau de la Música, és a dir, de l'Orfeó Català. Ell ja practicava i estudiava música, i com que llavors jo em vaig treure el certificat de professor de català de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), em va demanar que revisés lingüísticament els escrits musicològics seus i les lletres de les cançons populars que s'hi incorporaven, i així ho he anat fent amb ell i amb Ramon Vilar.

Quan es va crear la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, a més de la revisió dels textos musicològics i les lletres de les cançons, em vaig oferir a fer un comentari lingüístic d'aquestes lletres i de la seva fonètica particular, que acompanyés els estudis musicològics del primer volum, titulat precisament *Música de tradició oral a Catalunya*, aparegut l'any 1991, en què es descrivien les característiques generals de la cançó popular en els aspectes fonètic, morfosintàctic i lèxic, explicació adreçada a lectors no especialitzats.

Josep Crivillé em va comentar que aquesta aportació havia estat una novetat en el camp de la musicologia, elogiada per Dieter Christensen, secretari general durant els anys noranta del segle xx de l'International Council for Traditional Music de la Universitat de Colúmbia de Nova York i especialista prestigiós. Per aquest motiu, hem inclòs un comentari lingüístic en les successives publicacions dedicades a la cançó popular.

Pel que fa al tercer volum, dedicat a Tivissa i aparegut l'any 2007 amb el títol *Cançons i tonades de la tradició oral*, en el «Comentari lingüístic», a partir de les consideracions generals de la cançó popular catalana, esmento concretament els trets propis del dialecte local, és a dir, del català occidental, més precisament del tortosí —que és la variant que es parla en el territori de la diòcesi de Tortosa—, i em refereixo a la fonètica (vocals i consonants), a la morfosintaxi (nominal i verbal), al vocabulari i també a la interferència lingüística, aragonesa o castellana, a vegades tractada humorísticament.

No voldria acabar aquestes línies sense referir-me a l'acte de presentació d'aquesta obra a la localitat de Tivissa, que se celebrà el 17 de novembre del 2007.

Hi havia una gran assistència i hi actuà l'Orfeó de Tivissa, però el que em va impressionar més fou la reacció de molts dels assistents quan escoltaren les cançons reproduïdes en el disc. Hi havia una gran expectació i sorpresa fins al punt que algunes persones s'emocionaren vivament en sentir les veus dels seus avantpassats o coneguts, ja traspassats.

Uns anys després, el 21 d'abril del 2012, també ens deixà prematurament l'amic Josep Crivillé. Al seu record dedico aquestes línies.

JOSEP MORAN I OCERINJAUREGUI
Institut d'Estudis Catalans